

CENTRI CIVILNIH INICIJATIVA
ЦЕНТРИ ЦИВИЛНИХ ІНІЦІАТИВ

ULAGANJA U 4G MREŽU U BOSNI I HERCEGOVINI

STUDIJA SLUČAJA:

Ulaganja BH telecoma u četvrtu generaciju tehnologije širokopojasne mobilne mreže (4G mreža)

PROJEKAT "PRAĆENJE TOKOVA KOROZIVNOG KAPITALA"
CENTRI CIVILNIH INICIJATIVA (CCI)

AVGUST/KOLOVOZ 2020.

Sadržaj

Uvod	3
Lista skraćenica	4
1. Sažetak	5
2. Uvod u sektor telekomunikacija u BiH	7
2.1. Ključni igrači na tržištu	7
2.2. Pravni okvir – primjena BIH pravila i procedura	7
2.3. Pravni okvir – primjena EU pravila i procedura	8
3. Nalazi istraživanja (Studija slučaja)	10
3.1. Konkurentnost i nabavke	10
3.2. Transparentnost	11
3.3. Sigurnosna pitanja i propusti vlada	12
3.4. Političko uplitanje i odnos prema inicijativi “Pojas i put”	13
3.5. Ulaganja u 4G mrežu u BiH	15
4. Predložene preporuke analize	16
5. Pregled kineskog kapitala u BiH	18
6. Metodologija istraživanja	20
7. O projektu	21
8. O CCI i CIPE	22

Uvod

Centri civilnih inicijativa (CCI), u saradnji s Centrom za međunarodno privatno poduzetništvo (CIPE) iz Vašingtona, proveli su istraživanje o ulaganjima u razvoj četvrte generacije tehnologije širokopojasne mobilne mreže (4G / 4G+ mreža) u Bosni i Hercegovini (BiH), s naglaskom na tri vodeća telekom operatera.

Istraživanje se fokusiralo na analizu ulaganja u 4G mrežu u BiH koristeći primarno istraživanje u obliku intervjua sa odabranim sagovornicima i direktnim kontaktiranjem ciljanih telekom operatera, te sekundarno istraživanje dostupnih podataka. Na osnovu istraživanja kreiran je dokument/analiza u nastavku.

Lista skraćenica

4G mreža	Četvrta generacija tehnologije širokopojasne mobilne mreže
BH Telecom	Telekomunikacijska kompanija
BiH	Bosna i Hercegovina
CCI	Centri civilnih inicijativa
CIPE	Centar za međunarodno privatno poduzetništvo
EU	Evropska unija
HT Eronet	Hrvatski Telekom, telekomunikacijska kompanija
JP	Javno preduzeće/kompanija u državnom vlasništvu
Mtel	Telekom Srpske, telekomunikacijska kompanija
RAK	Regulatorna agencija za komunikacije BiH
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

1. Sažetak

Uvod

Tri telekom operatera u BiH i danas su najdominantnija, te prema procjenama više od 90% tržišnog udjela u uslugama mobilne telefonije dijele sljedeće telekom kompanije: BH Telecom, Telekom Srpske i Hrvatski Telekom. Svi navedeni su bili predmet ovog istraživanja, a BH Telecom analiziran kao studija slučaja.

Pravni okvir

Sektor komunikacija u BiH trenutno je regulisan Zakonom o komunikacijama, koji je usvojen 2003. godine. Postavlja se pitanje u kojoj mjeri postojeći Zakon o komunikacijama u BiH ispunjava očekivanja u području zakonodavstva, u odnosu na dinamiku brzog razvoja informaciono-telekomunikacijskih tehnologija (IKT). Prošlo je 17 godina od usvajanja zakona. Tehnologija se značajno promijenila. Zakon nije.

U posljednjem izvještaju EU o BiH iz 2019. godine ističe se da Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) postavlja kao cilj za BiH da usvoji novi Zakon o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima, usklađen s pravnom stečevinom EU u ovom sektoru. Naglašeno je da zakon koji omogućava liberalizaciju sektora telekomunikacija i elektronskih medija nije na snazi, te bez obzira što je zemlja uvela 4G mrežu, BiH još uvijek nema strategiju širokopojasne mreže. U izvještaju se dalje navodi da Bosna i Hercegovina mora usvojiti državnu strategiju za sigurnost mreža i informacionih sistema.

Nalazi istraživanja (studija slučaja „BH Telecom investicije u 4G / 4G + mrežu“)

Gotovo polovina ispitanika¹ (47% od 17 intervjuisanih), na upitniku razvijenom u sklopu primarnog istraživanja za ovu analizu, vjeruje da nema dovoljno podataka koji bi mogli procijeniti konkurentnost nabavke 4G opreme od strane BH Telecoma, dok 18% ispitanika (od 17 intervjuisanih) vjeruje da postupak nije bio konkurentan (prema njihovim tvrdnjama, moguće je da kineska vlada pruža podršku Huawei-ju da ponudi niže cijene i na taj način dobije poslove). Pored toga, BH Telecom je promijenio uslove za ponuđače tokom postupka nabavke, što jeste u skladu sa zakonodavstvom koje je na snazi, ali je i značajna prilika za manipulacije u postupku nabavke. Na osnovu gore spomenutog, moguće je zaključiti da je konkurentnost realizovane nabave 4G opreme od strane BH Telecoma upitna, zbog potencijalnog uticaja državnih podsticaja na jednak tretman ponuđača.

Ova analiza je pokazala da podaci o trošenju javnih sredstava BH Telecoma za nabavku 4G opreme nisu javno dostupni, te da u ovom primjeru BH Telecom krši načela transparentnosti u trošenju javnih sredstava, iako je riječ o kompaniji u većinskom državnom vlasništvu. Evidentno je da postoji potreba za detaljnijom specifikacijom obaveze transparentnosti u radu državnih preduzeća/kompanija, čak i kada su ista izuzeta od primjene Zakona o javnim nabavkama BiH.

U kontekstu dostupnih informacija moguće je zaključiti da sigurnosni aspekt nije bio visoko na listi prioriteta u realizaciji ulaganja u 4G mrežu. To potencijalno može imati značajan uticaj na prava na privatnost i sigurnost podataka povezanih s građanima, kompanijama, institucijama i slično. Može se zaključiti da niti jedna institucija u BiH nije posebno obratila pažnju na ovo.

S obzirom da je BH Telecom u većinskom vlasništvu Vlade Federacije BiH, a jedan od primarnih interesa vladajućih stranaka u BiH je imenovanje svojih članova u upravu preduzeća/kompanija u državnom vlasništvu (koji često posluju u interesu političkih stranaka, umjesto u javnom interesu), politički aspekt u odlučivanju o 4G tehnologiji i pri odabiru njenih dobavljača se ne može zanemariti.

---

¹ U istraživanju su učestvovali novinari (mediji koji izvještavaju na teme biznisa i istraživački novinari), nezavisni stručnjaci (univerzitetski profesor kriminologije i sigurnosnih studija, stručnjaci za strana ulaganja u BiH, bivši sindikalni aktivist u sektoru telekomunikacija), predstavnici nevladinih organizacija (stručnjaci za međunarodne odnose i javne nabave), javne institucije (Ministarstvo komunikacija na državnom nivou, Agencija za promociju stranih ulaganja, član Parlamenta Federacije BiH, Regulatorna agencija za komunikacije), poslovni sektor (Vijeće stranih investitora) i međunarodne organizacije (agencija UN-a koja provodi projekat u telekomunikacijskom sektoru). Ukupno 17 (od 34 ciljane osobe) prihvatilo je poziv CCI-ja da sudjeluje u istraživanju (odziv od 50%).

Sveukupno, ulaganja u razvoj 4G mreže u BiH posljednjih godina uglavnom su ulaganja domaćih javnih i privatnih kompanija koje koriste Huawei opremu i tehnologiju u razvoju 4G mreže. Prema rezultatima istraživanja, 2 od 3 vodeća telekom operatera u BiH koriste Huawei opremu za 4G mrežu.

Upotreba opreme i tehnologije kineskih proizvođača sama po sebi ne bi bila sporna, međutim, u posljednje vrijeme postoji i globalna zabrinutost u vezi s tim pitanjem. Ova zabrinutost ima nekoliko različitih aspekata. Prije svega, postavlja se pitanje sigurnosti građana BiH i društva, s obzirom na to da je Huawei oprema za slične mreže okarakterisana kao globalna sigurnosna prijetnja. Drugo, s ekonomskog aspekta, zbog kineske politike u subvencioniranju kompanija, kao dio nacionalne strategije za sticanje globalnog uticaja trgovinom i ulaganjima, ponuda Huawei-ja mogla bi potkopati tržišne principe poslovanja snižavanjem cijena, kao rezultat politike. I treće, s političkog aspekta, prilikom kineskog kapitala u demokratske zemlje se značajno problematizira od strane Zapadnih demokratija iz jednog jednostavnog razloga - Kina nije demokratija. Istraživanje takođe pokazuje da je kineski kapital u BiH sve prisutniji. Uzimajući u obzir najavljena, u toku ili implementirana ulaganja koja uključuju kinesko finansiranje, ona premašuju 4 milijarde američkih dolara.² Ako gledamo prisustvo kineskog kapitala u regiji, BiH je druga od sedam država Zapadnog Balkana (uključujući i Hrvatsku).

Sve navedeno trebalo bi ozbiljno razmotriti u svim budućim ulaganjima u BiH, posebno u osjetljiva područja, poput područja informacijskih i telekomunikacijskih tehnologija. Sigurnost i evroatlantska perspektiva BiH ne bi smjeli biti ugroženi zbog svega prethodno navedenog.

---

² Centar za strateške i međunarodne studije (CSIS). 2017. *Uključuje najavljena, u toku ili implementirana ulaganja.*

2. Uvod u sektor telekomunikacija u BiH

2.1. Ključni igrači na tržištu

Tri telekom operatera u BiH i danas su najdominantnija, te prema procjenama više od 90% tržišnog udjela u uslugama mobilne telefonije dijele sljedeće telekom kompanije: BH Telecom, Telekom Srpske i Hrvatski Telekom. Svi navedeni su bili predmet ovog istraživanja, a BH Telecom analiziran kao studija slučaja, s obzirom da drugi telekom operateri nisu dostavili tražene informacije na zahtjev.

Prema bazi podataka RAK-a, u BiH postoji više od 70 kompanija koje pružaju neki oblik telekom usluga. Od toga je samo 7 registrovano kao pružaoc usluga mobilne telefonije. Prema tržišnom udjelu, tri operatora s najznačajnijim tržišnim udjelom u industriji usluga mobilne telefonije, s procijenjenim više od 90% tržišnog udjela, su BH Telecom, Telekom Srpske (u daljnjem tekstu Mtel) i Hrvatski Telekom (u daljnjem tekstu HT Eronet). Dvije su preduzeća u pretežno državnom vlasništvu (BH Telecom s 90% i HT Eronet s 50,1% državnog vlasništva). Treće, Mtel, je formalno privatno preduzeće na domaćem tržištu u BiH, ali je de facto državno preduzeće u vlasništvu Republike Srbije (prodano Telekomu Srbija 2007. godine od strane Vlade entiteta Republika Srpska).

2.2. Pravni okvir – primjena BIH pravila i procedura

Relevantne politike i procedure

Relevantne politike i procedure u sektoru telekomunikacija u BiH uključuju:

- Zakon o komunikacijama u BiH (2003) (još uvijek u primjeni)
- Politika sektora elektronskih komunikacija BiH za period 2017.-2021.
- Politika razvoja informacionog društva BiH za period 2017.-2021.

U kontekstu ovog istraživanja, Odluka o uvođenju 4G mreže koja precizira uslove pod kojima RAK treba izdati LTE dozvole postojećim licenciranim mobilnim operaterima u BiH je takođe relevantna.³ Odluku je usvojilo Vijeće ministara BiH (vlada na državnom nivou) u martu 2019. godine.

³ Vijeće ministara BiH (vlada na državnom nivou) u martu 2019. donijelo je Odluku o uvođenju 4G mreže. Ovaj akt precizira uvjete pod kojima je RAK-u dopušteno izdavanje LTE licence postojećim licenciranim mobilnim operaterima u BiH.

Hronološki pregled

Prvi Zakon o telekomunikacijama u BiH proglasio je Visoki predstavnik u BiH 2002. godine. Čak i u to vrijeme nedostatak centralne institucije (ministarstva, odjela ili agencije), čiji bi primarni zadatak bio osigurati pripremu, usvajanje i provedbu potrebne regulative u području informacijske i komunikacijske tehnologije, prepoznat je kao ozbiljan problem.

Sektor komunikacija u BiH trenutno je regulisan Zakonom o komunikacijama, koji je usvojen 2003. godine. Ovim aktom se uređuje uspostavljanje i rad Regulatorne agencije za komunikacije (RAK) Bosne i Hercegovine.

Na osnovu navedenog, postavlja se pitanje u kojoj mjeri postojeći Zakon o komunikacijama u BiH ispunjava očekivanja u području zakonodavstva, u odnosu na dinamiku brzog razvoja informaciono-komunikacijskih tehnologija (IKT). Prošlo je 17 godina od usvajanja zakona. Tehnologija se značajno promijenila. Zakon nije.

Politika sektora elektronskih komunikacija BiH za period 2017.-2021. godina i provedbeni Akcioni plan usvojeni su 2017. godine. Dokument je pružio osnovu za usvajanje Odluke o razvoju i ulaganjima u 4G mrežu.

BiH je 2017. godine takođe usvojila Politiku razvoja informacijskog društva za period 2017.-2021. godina. Usklađenost s EU platformom za borbu protiv kibernetičkog kriminala i harmonizacija domaćeg zakonodavstva s dokumentom EU “Telekom pravila o privatnosti” navedene su kao aktivnosti u dijelu koji se odnosi na poticanje povjerenja i sigurnosti. Ovaj dokument takođe govori o niskom nivou sigurnosti u području informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Osim toga, dokument naglašava da je jedan od rizika u BiH i nedostatak legislative o zaštiti podataka na različitim nivoima vlasti.

Politika razvoja informacionog društva BiH za period 2017.-2021. godina navodi potrebu za izradom Strategije razvoja informacionog društva u BiH, kao ključnog strateškog dokumenta - vodiča za daljnje pravce razvoja IKT-a u BiH. Nije poznato da li su pokrenute aktivnosti na pripremi strateškog dokumenta, iako Politika prestaje da važi.

2.3. Pravni okvir – primjena EU pravila i procedura

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) BiH je dužna da svoje propise uskladi sa zakonodavstvom Evropske unije (EU). To se odnosi i na sektor telekomunikacija. Pravila u vezi s ovim pitanjem su utvrđena u „Zelenoj knjizi“. Green Papers su dokumenti koje Evropska komisija objavljuje kako bi potaknula raspravu o određenim temama na evropskoj razini.

Godine 2017., prilikom donošenja Odluke o usvajanju Politike sektora elektronskih komunikacija za period od 2017.-2021. godine i Akcionog plana za njenu realizaciju, planirano je donošenje Strategije razvoja IKT sektora u BiH za period 2019.-2023. godina. Potreba izrade ove Strategije nalazi se među sedam vodećih evropskih inicijativa privredne strategije “EVROPA 2020“, a koju je prihvatila i Bosna i Hercegovina.

U posljednjem EU izvještaju o BiH (2019.) naglašeno je da Bosna i Hercegovina u pogledu elektronskih komunikacija i informaciono-komunikacijske tehnologije primjenjuje Zakon o komunikacijama donesen 2003. godine, a da SSP kao jedan od ciljeva za BiH postavlja usvajanje novog Zakona o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima u skladu sa pravnom stečevinom EU u ovom sektoru. Naglašeno je da zakon koji omogućava liberalizaciju sektora telekomunikacija i elektronskih medija nije na snazi, te bez obzira što je zemlja uvela 4G mrežu, BiH još uvijek nema strategiju širokopojasne mreže.

Takođe, Bosna i Hercegovina i dalje nema jedinstvenu Strategiju ili Akcioni plan za razvoj informacionog društva u cijeloj zemlji. U izvještaju se navodi da Bosna i Hercegovina mora usvojiti državnu strategiju za sigurnost mreža i informacionih sistema.

U kontekstu ovog istraživanja, EU izvještaj takođe navodi da Bosna i Hercegovina provodi 42 bilateralna investicijska ugovora (BIT) od kojih 20 sa državama članicama EU. Za sporazume sa državama koje nisu članice EU, Bosna i Hercegovina će od dana pristupanja EU morati primijeniti Uredbu (EU) br. 1219/12⁴ te BIT-ove koji nisu kompatibilni s pravnom stečevinom morati uskladiti s pravnom stečevinom ili ukinuti.

---

⁴ Uredba (EU) br. 1219/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. decembra 2012. o uspostavi prijelaznih aranžmana za bilateralne sporazume o ulaganju između država članica i trećih zemalja. Više na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32012R1219>

U skladu sa gore navedenim, EU je u izvještaju o BiH preporučila:

- Usvajanje potpuno novog Zakona o elektronskim komunikacijama i Zakona o elektronskim medijima koji će adresirati razvoj novih tehnologija i izazove u području telekomunikacija, usklađene s pravnom stečevinom EU u ovoj oblasti
- Usvajanje Strategije razvoja informaciono-komunikacijskih tehnologija u BiH za period 2019.-2023. godina
- Usvajanje nove Politike razvoja informacijskog društva BiH za period 2021.-2025. godina i izrada prateće Strategije ili Akcionog plana uz nju
- Usvajanje državne Strategije za sigurnost mreža i informacionih sistema

3. Nalazi istraživanja (Studija slučaja)

Istraživanje se fokusiralo na analizu ulaganja u 4G mrežu u BiH kako bi se procijenila usklađenost procesa s postojećim zakonodavstvom i javnim interesom BiH. U metodološkom smislu, istraživanje je provedeno kroz polustrukturirane intervju s ukupno 17 predstavnika OCD-a, javnih institucija, novinara, međunarodnih organizacija, stručnjaka i privatnih preduzeća s osobnim i profesionalnim interesom za nabavke u javnim preduzećima i u telekomunikacijskom sektoru i tzv. “desk” analiza dostupnih informacija povezanih s temom istraživanja.

3.1. Konkurentnost i nabavke

Konkurentnost procesa nabavke, koja je proučavana u okviru ovog istraživanja definirana je kao prilika za natjecanje svih kompanija na jednakoj osnovi.⁵

Gotovo polovina ispitanika (47% od 17 intervjuisanih), na upitniku razvijenom u sklopu primarnog istraživanja za ovu analizu, vjeruje da nema dovoljno podataka koji bi mogli procijeniti konkurentnost nabavke 4G opreme od strane BH Telecoma, dok 18% ispitanika (od 17 intervjuisanih) vjeruje da postupak nije bio konkurentan (prema njihovim tvrdnjama, moguće je da kineska vlada pruža podršku Huawei-ju da ponudi niže cijene i na taj način dobije poslove). Preostalih nešto više od 1/3 ispitanika vjeruje da je postupak bio konkurentan i da je Huawei pobijedio zahvaljujući svojoj tehničkoj nadmoći i svojoj finansijskoj ponudi.

Ključni kriterij BH Telecoma za dodjelu ugovora bila je “najniža cijena ponude”.⁶ Segment „najniža cijena“ od onih „prihvatljivih ponuda“ je područje u kojem je konkurentnost postupka upitna, zbog postojećih informacija o poticajima kineske vlade kineskim kompanijama⁷, što ima za posljedicu najniže cijene prihvatljivih ponuda širom svijeta.⁸ S obzirom da nema informacija da su drugi ponuđači (Ericsson Nikola Tesla, Comtrade Distribution i Nokia Solutions) dobili poticaje od svojih vlada, to može ometati konkurentnost postupka tj. staviti druge kompanije u neravnopravan položaj tokom nadmetanja za ugovor o isporuci 4G opreme. Pored toga, BH Telecom je promijenio uslove za ponuđače tokom tenderskog postupka, što jeste u skladu sa postojećim zakonodavstvom u praksi, ali predstavlja i značajnu priliku za manipulacije u procesu nabavke.

⁵ Odlomak iz definicije OECD-a, više informacija na <https://www.oecd.org/trade/topics/levelling-the-playing-field/>

⁶ Iz članka ‘BH Telecom će dati “posao stoljeća” - uvođenje 4G mreže, Kinezima, ali hrvatski Ericsson Nikola Tesla traži od suda da blokira ugovor’, 2018. Nezavisni istraživački centar (NICK) BiH, više detalja na <https://nick.ba/ekskluzivno-bh-telecom-je-posao-stoljeca-uvođenje-4g-mreže-povjerio-kinezima-no-hrvatski-ericsson-nikola-tesla-tvrdi-da-je-sve-nezakonito-i-trazi-zabranu-od-suda/>

⁷ Kina pruža velike poticaje i pomoć svojoj industriji i javnim poduzećima, više na <https://novac.jutarnji.hr/aktualno/vodic-za-preživljavanje-trgovinskog-rata-sto-sa-svjetskom-trgovinskom-organizacijom/9297269/> i ‘U Kini nisu ni velike privatne tvrtke potpuno autonomni (oni također, između ostalog, imaju stranačke tajnike u svojim strukturama). To se posebno odnosi na tvrtke koje ulažu u inozemstvo, a to je dio inicijative Pojas i put’ - politologinja i ekonomistica Emina Popović, više na <https://www.dw.com/sr/za%C5%A1to-brisel-negoduje-na-kineska-ulaganja/a-48758000>

⁸ Rezultati sastanka Europske unije i Kine, aprila 2019. u Bruxellesu: Kineski premijer napravio je čak ustupke u sporu o državnoj potpori kineskim tvrtkama za “jačanje međunarodnih pravila o državnim poticajima”, više na <https://www.dw.com/hr/eu-i-kina-ustupcima-sa%C4%8Duvan-obraz/a-48270624>

Detaljnije, prije prihvatanja najbolje ponude, BH Telecom je promijenio uslove tendera, uvodeći cjenovnu ponudu za „kupovinu postojeće opreme“, što je za posljedicu imalo, nakon revizije svih pristiglih ponuda, da je ponuda Huawei-ja bila najbolja, iako inicijalna ponuda Huawei-ja nije bila najpovoljnija (inicijalna ponuda kompanije Ericson Nikola Tesla bila je niža za 4 miliona američkih dolara).

Na osnovu gore navednog, moguće je zaključiti da postoji zabrinutost zbog konkurentnosti realizovane nabavke 4G opreme od strane BH Telecoma.

3.2. Transparentnost

Nabavka 4G opreme od strane BH Telecoma, koja je realizovana tokom 2017. i 2018. godine prema internom pravilniku o nabavkama BH Telecoma (bez objavljivanja obavijesti o nabavci), može se kvalifikovati kao nedovoljno transparentna.

Iako je BH Telecom (isto kao i cjelokupni sektor telekomunikacija u BiH) izuzet od primjene Zakona o javnim nabavkama BiH (ZJN)⁹, to ne znači da kompanija treba biti izuzeta od transparentnosti, posebno kao javno preduzeće (JP)/kompanija u državnom vlasništvu (naime, nešto više od 90% dionica BH Telecoma su u vlasništvu Vlade Federacije BiH).¹⁰

Uprkos stavu Agencije za javne nabavke BiH da „svako trošenje javnih sredstava, bez obzira da li ili ne podliježe primjeni Zakona o javnim nabavkama“, treba biti zasnovano na transparentnosti i principu najefikasnijeg trošenja javnih sredstava¹¹, BH Telecom, poštujući svoj interni pravilnik o nabavci¹² (i pregovarački postupak¹³), nije djelovao transparentno niti obavijestio javnost o realizaciji nabavke vrijedne desetina miliona američkih dolara javnih sredstava.

Nadalje, Nadzorni odbor BH Telecoma (NO) u novembru 2016. godine¹⁴ ocijenio je Pravilnik o nabavkama BH Telecoma usklađenim sa „važećim propisima o nabavkama“. Međutim, nije jasno na koje se propise Nadzorni odbor poziva, a s obzirom da je područje javnih nabavki u BiH regulisano Zakonom o javnim nabavkama BiH, a dijelom i Zakonom o javnim preduzećima BiH (član 34.), te da nema drugih relevantnih propisa, pravilnik nije u potpunosti u skladu s spomenutim. Evidentno je da postoji nedostatak zakonodavnog okvira koji se odnosi na procese nabavki koje provode državna preduzeća u sektoru telekomunikacija.

⁹ Zakon o javnim nabavkama (Službeni glasnik 39/14) uskladio je sadržaj sa Direktivom EU 2002/47 koja definiše postupak javne nabavke u sektoru komunikacija (uključujući sektor telekomunikacija). Ovom direktivom telekomunikacije su izuzete iz svog djelokruga, čime je sektor izuzet i od primjene Zakona o javnim nabavkama u BiH. Konkurencijsko vijeće BiH u svom aktu broj 01-26-7-15-14- I / 14 od januara 2015. godine (<http://bihkonk.gov.ba/datoteka/Misljenje-JN-29012015-bos.pdf>) potvrdilo je da je tržište telekomunikacija u BiH otvoreno za konkurenciju, što je stvorilo uslove da BH Telecom prema članu 5. Zakona o javnim nabavkama bude izuzet od obaveze primjene Zakon o javnim nabavkama.

¹⁰ Vlasnički udio Federacije BiH u BH Telekomu je 90,0043% - podaci iz aprila 2020. godine su dostupni na web stranici <http://www.sase.ba/v1/Tr%C5%BEi%C5%A1te/Emitenti/Profil-emitenta/symbol/BHTRS>

¹¹ Dio odgovora Agencije za javne nabavke na upit CCI-a kao dio ovog istraživanja.

¹² Pravilnik o nabavkama dostupan na https://www.bhtelecom.ba/fileadmin/user_upload/bhtelecom/Pravni_akti_Drustva/Pravilnik_o_nabavkama.pdf

¹³ <https://nick.ba/ekskluzivno-bh-telecom-je-posao-stoljeca-uvodjenje-4g-mreze-povjerio-kinezima-no-hrvatski-ericsson-nikola-tesla-tvrdi-da-je-sve-nezakonito-i-trazi-zabranu-od-suda/> - uslovi promijeni u skladu sa informacijom od BH Telecom

¹⁴ Stranica 34 Pravilnika, dostupna na: https://www.bhtelecom.ba/fileadmin/user_upload/bhtelecom/Pravni_akti_Drustva/Pravilnik_o_nabavkama.pdf

Navedenom treba dodati da 59% od 17 stručnjaka intervjuisanih u sklopu istraživanja nije imalo podataka o ovoj nabavci koju je realizovao BH Telecom (drugi su imali neke informacije dobivene putem medija), što dodatno opisuje stepen primjene principa transparentnosti u nabavci 4G opreme od strane BH Telecom kao preduzeća u većinski državnom vlasništvu.

Sve u svemu, ova studija je pokazala da podaci o trošenju javnih sredstava BH Telecoma za nabavku 4G opreme nisu javno dostupni, a u ovom slučaju BH Telecom je prekršio principe transparentnosti u trošenju javnih sredstava i pored činjenice da je kompanija u većinskom državnom vlasništvu.

Očigledno je da postoji potreba za detaljnijom specifikacijom obaveze transparentnosti u radu državnih preduzeća/kompanija, čak i kada su izuzeta od primjene Zakona o javnim nabavkama BiH, kako bi se izbjegao scenarij u kojem se napredak u usklađivanju zakonodavstva BiH sa pravnom stečevinom EU može koristiti za netransparentno trošenje javnih sredstava s potencijalom da ugrozi efikasnost i odgovornost u upravljanju javnim novcem.

3.3. Sigurnosna pitanja i propusti vlada

Sigurnosni aspekt (uključujući rizike povezane sa backdoor-om¹⁵ u hardveru ili softveru za obradu podataka, pogoršanje ili narušavanje komunikacijskih usluga, itd.), prema stavovima ispitanika, nije visoko na listi prioriteta (82% ispitanika nisu spomenuli sigurnost kao važan aspekt u kontekstu nabavke 4G opreme i izbora dobavljača). Dominantno mišljenje među ispitanicima je da postoji nedostatak dokaza u vezi sa sigurnosnim problemima opreme koju isporučuje Huawei (to je tema o kojoj se često raspravlja u medijima u kontekstu globalnih nadmetanja između SAD-a i Huawei-ja/Kine). Neki ispitanici ističu činjenicu da su mnoge zapadne zemlje (na primjer, Njemačka, itd.) spremne razmotriti Huawei-jeve ponude u razvoju njihove 5G mreže, što govori u prilog tome da sigurnosni problem nije tako ozbiljan.

Međutim, sekundarni izvori ukazuju na to da Njemačka na dnevnom redu ima sigurnosne rizike glede Huawei-evog učešća u razvoju telekomunikacijske infrastrukture u Njemačkoj – najveći dijelom zbog činjenice da kinesko zakonodavstvo o internetu obavezuje kompanije da u određenim slučajevima šalju nalaze prikupljenje u inostranstvu kineskim vladinim tijelima.¹⁶

¹⁵ Odnosi se na bilo koju metodu pomoću koje neovlašteni korisnici mogu zaobići uobičajene sigurnosne mjere i ostvariti pristup visokom nivou podataka korisnika u kompjuterskim sistemima, mrežama ili softverskim aplikacijama.

¹⁶ Glasnogovornica njemačkog Ministarstva unutrašnjih poslova za DW, više na <https://www.dw.com/hr/neopravdan-strah-od-kineske-mobilne-mre%C5%BDe-u-njema%C4%8Dkoj/a-47326751>

Takođe, sekundarni izvori nisu pružili informacije o aktivnostima BH Telecoma niti o aktivnostima nadležnih institucija vlasti BiH (na primjer, Ministarstvo sigurnosti BiH, Ministarstvo unutrašnjih poslova FBiH, itd.) o procjeni sigurnosnih rizika koji se odnose na instalaciju 4G tehnologije ili o preduzimanju adekvatnih mjera prevencije.

Ukratko, u kontekstu dostupnih informacija moguće je zaključiti da sigurnosni aspekt nije bio visoko na listi prioriteta u realizaciji investicija u 4G mrežu, koje potencijalno mogu imati značajan uticaj na povjerljivost informacija građana, kompanija, institucija i slično. Pored toga, sporadične pojedinačne aktivnosti¹⁷ koje se bave sigurnošću u kontekstu 4G mreže u BiH nisu adekvatan institucionalni odgovor u BiH u ovom segmentu, pa se može zaključiti da nijedna nadležna institucija u BiH nije pažljivo obratila pažnju na ovaj problem – posebno uzmemo li u obzir da će se razvoj 5G mreže u BiH zasnivati na 4G platformama, što bi moglo dodatno zakomplikovati problem.

3.4. Političko uplitanje i odnos prema inicijativi “Pojas i put”

S obzirom da je BH Telecom kompanija u većinskom vlasništvu Vlade Federacije BiH, a jedan od primarnih interesa vladajućih stranaka u BiH je imenovanje njihovih članova u upravu državnih preduzeća/kompanija (često te kompanije posluju više u interesu političkih stranaka a ne u javnom interesu)¹⁸, politički aspekt u odlučivanju o 4G tehnologiji i odabiru njenih dobavljača ne može se zanemariti. Činjenica da je u tom kontekstu BH Telecom proveo pregovarački postupak¹⁹ sa četiri (4) potencijalna dobavljača (gdje je glavni kriterij bila „najniža cijena odgovarajuće ponude“), dodatno pojačava zabrinutost zbog mogućeg političkog uticaja na donošenje odluka.²⁰ S toga nije iznenađujuće da 47% ispitanika vjeruje da je politika sigurno bila uključena u odluku o tenderu za 4G opremu, dok preostalih 53% kaže da o tome nema informacija.

Takođe, iako je BH Telecom nabavio 4G opremu putem tendera (a ne putem sporazuma između dvije vlade, tzv. G2G, koji uključuje direktna ulaganja putem kreditnih aranžmana), 2/3 ispitanika vjeruje da je ugovor sa Huawei-jem povezan s inicijativom Pojas i put (B&R).

¹⁷ Zastupnik Socijaldemokratske partije BiH (SDP) Saša Magazinović zatražio je od Vijeća ministara BiH, OSA-e i SIPA-e da pošalju informacije o tome jesu li poduzete mjere zaštite od potencijalne zloupotebe telekomunikacijskih mreža tokom uvođenja 4G mreže <https://www.klix.ba/vijesti/bih/magazinovic-trazi-od-vijeca-ministara-bih-sipa-e-i-osa-e-informacije-o-sigurnosti-4g-mreze/190215032>; dodatno, Zlatko Hurić: „ako se radi o ulaganjima vezanim uz nabavku tehnologije, posebno u sektorima telekomunikacija, energetike i slično, savjetujem pažljiviji pristup“

¹⁸ Posjetiti web stranicu CCI-ja o političkom uticaju na poslovanje javnih preduzeća na <https://ferzaposljavanje.ba/>; pogledati i EDA i Transparency International BiH, 2017. “Transparentnost i odgovornost javnih poduzeća u EU i zapadnom Balkanu”, više <https://edabl.org/wp-content/uploads/2017/09/Transparentnost-i-odgovornost-JP.pdf>; profesor na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu Aziz Šunje, u izjavi za Fenu: “...ključni problem javnih poduzeća je veliki politički utjecaj kako na dnevne tako i na strateške odluke”, više na <https://magazinplus.eu/javna-preduzeca-neefikasna-zbog-velikog-uticaja-politike-i-drzave-na-njihov-rad/>

¹⁹ Postupak u kojem naručilac pregovara o uvjetima ugovora s jednim ili više pozvanih ponuđača - definicija iz Članak 2. Zakona o javnim nabavkama BiH, više na <https://docs.javnenabavke.gov.ba/documents/fe873820-2f88-4f45-bfaf-23feb4dea847.pdf>

²⁰ “Podjela ovlasti između osoblja koje nadzire različite faze postupka nabave vrlo je nejasna. Svaka faza nosi značajan rizik od političkog utjecaja i partikularne kontrole zbog procedura imenovanja, kao i političke stvarnosti u BiH. Svi relevantni kontrolni mehanizmi pod izravnom su kontrolom vlade izvršne vlasti putem postupaka imenovanja i zapošljavanja” – Projekt finansiran od EU ‘Procjena rizika upravljanja u javnoj nabavi’ Partnerstvo za društvenirazvoj, 2017. Više na: https://fpn.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2018/11/Public_Procurement_BOSNIAandHERZEGOVINA.pdf

Ponuda za 4G opremu je realizovana u drugoj polovici 2017. i prvoj polovici 2018. (prije formalnog pridruživanja BiH inicijativi „Pojas i put“ u martu 2019.), ali postoji historija bilateralnih odnosa između Kine i BiH čak i prije formalnog pridruživanja inicijativi „Pojas i put“ (BiH i Kina su potpisale nekoliko grantova vrijednosti 8,8 miliona američkih dolara kao i sporazume o povećanju mogućnosti za ulaganja, razmjenu investicionih projekata i informacija za povećanje kineskih investicija u BiH). Takođe, iako Kina prvenstveno osigurava finansije za ulaganja u treće zemlje putem inicijative „Pojas i put“, postoje podaci²¹ koji ukazuju na praksu Kine da uključuje privatne kompanije kao aktere za implementaciju inicijative „Pojas i put“.

Dostupni izvori²² sugerišu da je Kina sveprisutna u regiji Zapadnog Balkana i šire, u Centralnoj i Istočnoj Evropi, i pokriva 17 država, uključujući BiH. Kina je 2013. godine pokrenula inicijativu koja povezuje Kinu, 11 članica EU iz Istočne Evrope, kao i pet država sa statusom kandidata ili potencijalnog kandidata za članstvo u EU sa Zapadnog Balkana.²³ Početna inicijativa 16+1 prerasla je u 17+1²⁴ nakon 8. godišnjeg samita uključenih država i Kine, održanog u Dubrovniku 2019. godine.

Početkom 2018. godine kineski finansijeri uložili su 7,8 milijardi eura²⁵ u zemlje Zapadnog Balkana najviše u infrastrukturu i energetske projekte.²⁶ Iako je Europska unija i dalje vodeći investitor u regiji, sa preko 70% ukupnih direktnih investicija, Kina je tokom proteklih šest godina uložila znatne iznose u infrastrukturu, uspjevši se postaviti kao konkurent EU u smislu iznosa investicija i to je već imalo vidljiv uticaj.²⁷ Opisane kineske investicije karakteriše nedostatak transparentnosti u interakciji s vladama država, ostavljajući prostor za povećanu korupciju²⁸, a s obzirom na to da je korupcija jedna od najvećih prepreka u balkanskoj regiji, ovaj proces može predstavljati dodatnu prijetnju usporavajući napredak u EU integracijama. S obzirom da je korupcija u BiH široko rasprostranjena²⁹, postoji opravdana zabrinutost da su ulaganja i poslovanje kineskih kompanija u BiH, koje su povezane s inicijativom „Pojas i put“, takođe povezani s korupcijom.³⁰

²¹ Kineski ministar trgovine Zhong Shan, u intervjuu za People's Daily, glasnogovorniku vladajuće Komunističke partije: „Kinesko ministarstvo trgovine podržat će privatne tvrtke u njihovim naporima za širenje u inozemstvo. Vodit ćemo privatna preduzeća da se uredno upuštaju u poslove u inozemstvu i da sudjeluju u inicijativi „Pojas i put“, govoreći je o velikom planu kineskog predsjednika Xi Jinpinga za izgradnju kopnenih i pomorskih trgovačkih puteva kao dio nacionalne strategije za sticanje globalnog uticaja putem trgovine i ulaganja; više na: <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/2173469/china-pledges-more-support-private-firms-investing-abroad-12>

²² Kineski put na Zapadni Balkan. Institut Europske unije za sigurnosne studije (EUISS). Više na: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/>

²³ Kina, format 16+1 i EU, Think Tank Europskog parlamenta, 2019. Više na: <https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/home.html>

²⁴ „Nova cesta svile u Dubrovniku“, 2019. Deutsche Welle, više na: <https://www.dw.com/sr/novi-put-svile-u-dubrovniku/a-48312952>

²⁵ <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/kineska-inicijativa-vodi-zapadni-balkan-u-zamku-duga>

²⁶ „Kineski gospodarski otisak na zapadnom Balkanu“, 2020. Bertelsmann-Stiftung, više na: <https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/asia-policy-brief-chinas-economic-footprint-in-the-western-balkans-28c4d-775834ed-cc469f4f737664f79f932d6f9a1.pdf>

²⁷ „Kineska ulaganja i balkanske glavobolje“. Radio Slobodna Europa, 2019., više na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/kineske-investicije-i-doma%C4%87e-glavobolje/29874983.html>

²⁸ Europski zapadni Balkan, Kina na Balkanu: 'Neutralni poslovni partner ili strana sila', više na <https://www.balkancrossroads.com/china-in-the-balkans-neutral>

²⁹ Srđan Blagovčanin, Transparency International BiH, januar 2020: „BiH se našla u situaciji u kojoj je korupcija postala službene državne, entitetske i kantonalne politike i to je moguće vidjeti u svakom pojedinačnom potezu institucija ako analiziramo imenovanja, natječaje, propise, može se vidjeti da se radi o jasnom posebnom interesu koji stoji iza njih“, više na: <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/korupcija-jede-nasu-zemlju-bih-dobila-najgoru-ocjenu-u-posljednjih-osam-godina/364935>

³⁰ „Kineske tvrtke poznate po korupciji i podmićivanju političara prodiru u BiH“, Žurnal, 2019. Više na: <https://zurnal.info/novost/22283/-kineske-kompanije-poznate-po-korupciji-i-podmicivanju-politicara-prodiru-u-bih>

3.5. Ulaganja u 4G mrežu u BiH

Ulaganja u razvoj 4G mreže u BiH posljednjih godina uglavnom su ulaganja domaćih javnih i privatnih kompanija koje koriste Huawei opremu i tehnologiju u razvoju 4G mreže.

Prema rezultatima istraživanja, 2 od 3 vodeća telekom operatora (BH Telecom i M:tel) u BiH koriste Huawei opremu za 4G mrežu. Od ova tri, samo BH Telecom, državno preduzeće (u većinskom vlasništvu Federacije Bosne i Hercegovine), odgovorilo je na upit CCI-ja u skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama.

Mtel, formalno-pravno privatna kompanija u BiH u vlasništvu Telekoma Srbija (državno preduzeće Republike Srbije) je putem Telekoma Srbije kontaktirana preko partnerske organizacije CCI-ja u Srbiji u svrhu dobijanja informacija o Mtel-ovim ulaganjima u 4G mrežu u BiH, ali Telekom Srbije nije odgovorio na upit do zaključenja ovog izvještaja. Postoje potvrde iz nekoliko izvora da Mtel prvenstveno koristi Huawei opremu za 4G mrežu u BiH.

HT Eronet poslao je svoj formalni odgovor na zahtjev za informacijama dva mjeseca kasnije, kršeći tako zakonski rok, a naknadno, nakon slanja novog zahtjeva za informacijama, kompanija nije odgovorila do zaključenja ovog izvještaja. Međutim, postoje potvrde iz nekoliko izvora da HT Eronet prvenstveno koristi opremu Ericssona Nikole Tesle za 4G mrežu u BiH.

Upotreba opreme i tehnologije kineskih proizvođača sama po sebi ne bi bila sporna, međutim, u posljednje vrijeme postoji i globalna zabrinutost u vezi s tim pitanjem. Ova zabrinutost ima nekoliko različitih aspekata. Prije svega, postavlja se pitanje sigurnosti građana BiH i društva, s obzirom na to da je Huawei oprema za slične mreže okarakterisana kao globalna sigurnosna prijetnja. Drugo, s ekonomskog aspekta, zbog kineske politike u subvencioniranju kompanija, kao dio nacionalne strategije za sticanje globalnog uticaja trgovinom i ulaganjima, ponuda Huawei-ja mogla bi potkopati tržišne principe poslovanja snižavanjem cijena, kao rezultat politike. I treće, s političkog aspekta, priliv kineskog kaptala u demokratske zemlje se značajno problematizira od strane Zapadnih demokratija iz jednog jednostavnog razloga - Kina nije demokratija.

Sve navedeno trebalo bi ozbiljno razmotriti u svim budućim ulaganjima u BiH, posebno u osjetljiva područja, poput područja informacijskih i telekomunikacijskih tehnologija. Sigurnost i evroatlantska perspektiva BiH ne bi smjeli biti ugroženi zbog svega prethodno navedenog.

4. Preporuke analize

- Nadležne vlasti (uključujući Vijeće ministara BiH, Agenciju za javne nabavke BiH, Odbor za promet i komunikacije parlamentarne skupštine BiH) trebale bi razmotriti (kroz inkluzivan dijalog o javnim politikama):
  - 1) nametanje primjene Zakona o javnim nabavkama BiH u državnim preduzećima u telekomunikacijskom sektoru (i revidiranje zakona kako bi se spriječila nejednakost među ponuđačima u kontekstu primanja vladinih poticaja i osiguravanje dodatnih nadzornih mehanizama za nabavke - npr. uvođenje obaveznih mješovitih odbora koje čine članovi parlamenata i vanjski akteri za praćenje javnih nabavki visokih vrijednosti povezanih sa strateškom infrastrukturom poput komunikacija, energije, hrane, vode, vlada, transporta, itd.) ili
  - 2) izrada novog Zakona o javnim nabavkama koji će regulisati obavezu transparentnosti u radu državnih preduzeća, čak i kada su izuzeta od primjene Zakona o javnim nabavkama BiH.
- Relevantne izvršne i zakonodavne vlasti na državnom, entitetskom i nivou Distrikta Brčko (ministarstva unutrašnjih poslova, parlamentarne komisije za sigurnost, sigurnosne agencije, itd.) trebale bi preispitati postojeće zakonodavstvo i osigurati obaveznu sigurnosnu procjenu javnog interesa i zaštite podataka, kao i postupak provjere (provjera historije prethodno odabranih ponuđača) za ulaganja u stratešku infrastrukturu, prije potpisivanja ugovora.
- Relevantne institucije (na nivou vlada u BiH tj. kantoni, Distrikt Brčko, entiteti, Vijeće ministara BiH s parlamentarnim odborima) u saradnji sa civilnim društvom, međunarodnim akterima i drugim stručnjacima, trebale bi inicirati inkluzivan i otvoren dijalog u svrhu revidiranja relevantnih propisa o zapošljavanju u javnom sektoru (uključujući državna preduzeća), tako da postupak osigurava zapošljavanje na temelju kompetencija i sprječava dominantni politički uticaj.

Sve navedene preporuke za unapređenja javnih politika trebaju se dovesti u vezu s provedbom preporuka Evropske unije (EU) iz Analitičkog izvještaja iz 2019. godine³¹ (prilog uz Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu BiH za članstvo u Evropskoj uniji), uključujući::

- Usklađivanje zakonodavstva o javnim nabavkama sa direktivama EU iz 2014. godine u oblastima nabavki, komunalnih usluga i koncesija, gdje bi BiH trebala usvojiti novi Zakon o javnim nabavkama i uspostaviti specijalizirane funkcije nabavki u svakom ugovornom organu
- Izmjene zakona o državnoj službi osiguravanjem načela meritornosti u svim postupcima zapošljavanja, napredovanja i otpuštanja, te jačanje kapaciteta agencija za državnu službu za poboljšanje upravljanja ljudskim resursima i obuka
- Usvajanje potpuno novog Zakona o elektronskim komunikacijama i Zakona o elektronskim medijima koji će adresirati razvoj novih tehnologija i izazove u području telekomunikacija, usklađene s pravnom stečevinom EU u ovoj oblasti
- Usvajanje Strategije razvoja informaciono-komunikacijskih tehnologija u BiH za period 2019.-2023. godina
- Usvajanje nove Politike razvoja informacijskog društva BiH za period 2021.-2025. godina i izrada prateće Strategije ili Akcionog plana uz nju
- Usvajanje državne Strategije za sigurnost mreža i informacionih sistema

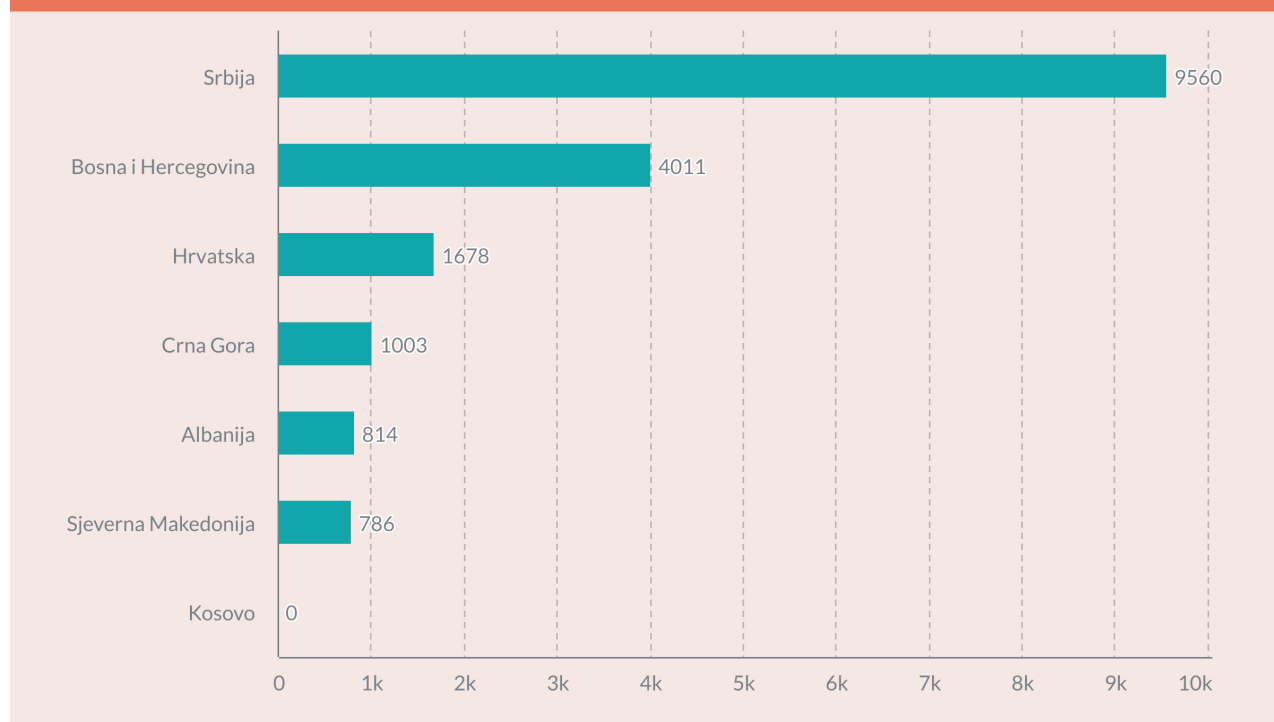
³¹ Analitičko izvješće EU 2019 <http://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Analiti%C4%8Dki-izvje%C5%A1taj-Mi%C5%A1ljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovine-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf>

5. Pregled kineskog kapitala u BiH

Istraživanje takođe pokazuje da je kineski kapital u BiH sve prisutniji. Uzimajući u obzir najavljena, u toku ili implementirana ulaganja koja uključuju kinesko finansiranje, ona premašuju 4 milijarde američkih dolara.³² Ako gledamo prisustvo kineskog kapitala u regiji, BiH je druga od sedam država Zapadnog Balkana (uključujući i Hrvatsku).

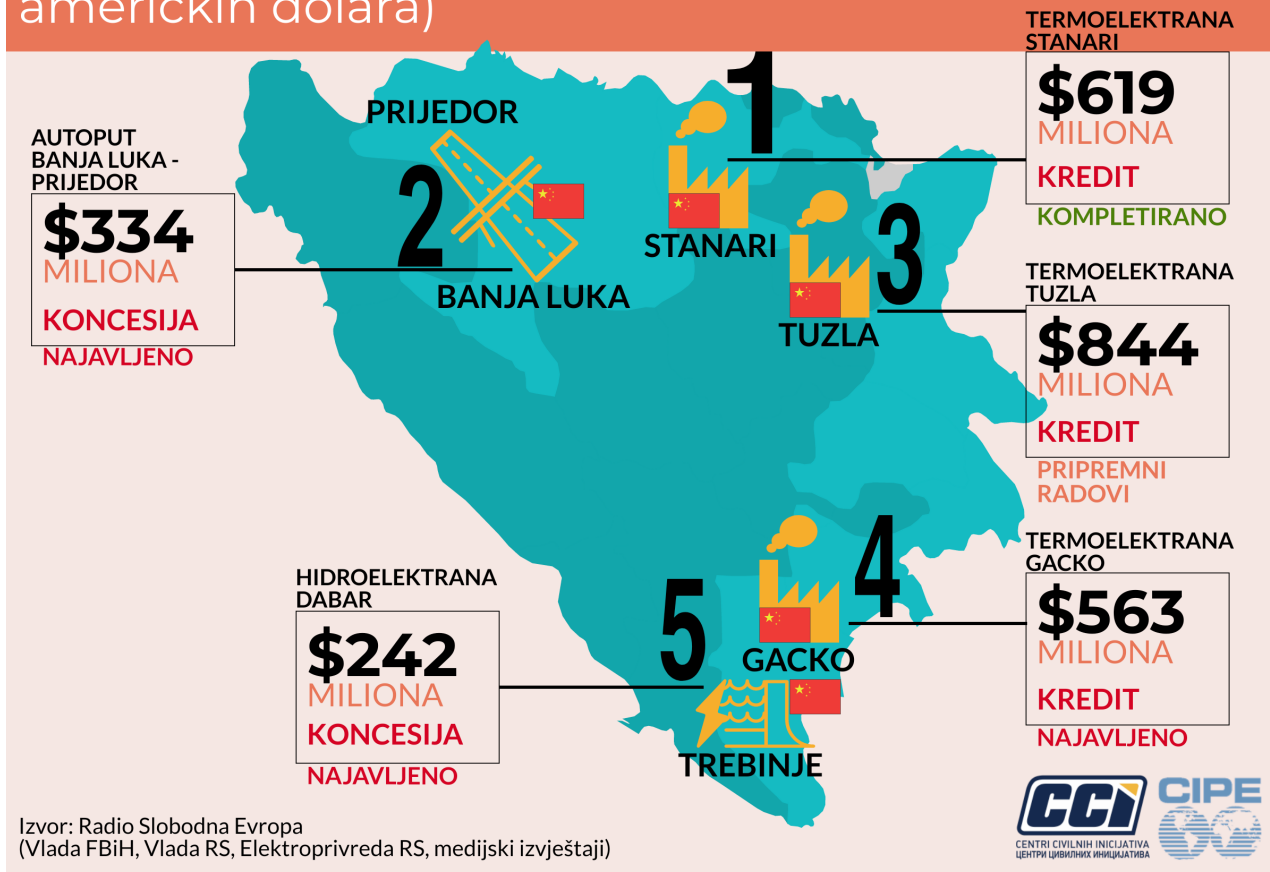
Kineske investicije na Zapadnom Balkanu (WB 6 + Hrvatska, u milionima američkih dolara)

Većina ovih investicija realizuje se kroz dugoročne kreditne zajmove od kineskih državnih banaka ili putem koncesija. Za sada, najveća ulaganja planiraju se ili su napravljena u energetskom sektoru. Od pet najvećih projekata u BiH koji su najavljeni, u toku ili implementirani, a uključuju kineski kapital, čak četiri su iz područja energetike. S obzirom da telekom operateri nisu uspjeli dostaviti podatke, nismo uspjeli utvrditi ukupan iznos investicija u telekomunikacijski sektor BiH finansiranih kineskim kapitalom ili uz učešće kineskih kompanija.

³² Centar za strateške i međunarodne studije (CSIS). 2017. Uključuje najavljena, u toku ili implementirana ulaganja.

Kineske investicije u BiH (top 5, u milionima američkih dolara)

6. Metodologija istraživanja

Istraživanje je zasnovano na primarnom istraživanju (detaljni intervjui sa ciljnim učesnicima) i sekundarnom istraživanju (tzv. “desk” istraživanje dostupnih informacija o ulaganju koje se odnose na studiju slučaja, praćenje izvještavanja u medijima i analiza postojećih pravila i postupaka u vezi sa ulaganjima vezano za studiju slučaja). Kao rezultat navedenog, kreiran je ova analiza i sažetak analize u vidu policy paper-a na dvije stranice sa preporukama.

Primarno istraživanje provedeno je kroz detaljne polustrukturirane intervjue sa 17 ciljnih učesnika/sagovornika. Ciljane zainteresovane strane utvrđene su u okviru mape zainteresovanih aktera, koja je kreirana u pripremnoj fazi projekta. Akteri su bili iz različitih područja rada i djelovanja – javni službenici, nezavisni stručnjaci, poduzetnici i predstavnici poslovne zajednice, te predstavnici akademske zajednice, međunarodnih organizacija, domaćih organizacija civilnog društva i medija/novinari.

Sekundarno istraživanje provedeno je koristeći tzv. “desk” istraživanje dostupnih podataka o ulaganju u vezi sa studijom slučaja i pravilima i procedurama u praksi, a koji su relevantni za studiju slučaja. Kroz “desk” istraživanje, osoblje projekta pokušalo je istražiti investicije u telekomunikacijski sektor u BiH, poštivanje postojećih zakona (domaćih i međunarodnih), te u određenom obimu mogućosti postojanja negativog uticaja i korozivnog kapitala. Sekundarno istraživanje takođe je uključivalo praćenje medijskog izvještavanja u vezi sa prisustvom kineskog kapitala u BiH, mjereći trendove izvještavanja po mjesecima tokom trajanja projekta (septembar 2019. – septembar 2020.).

7. O projektu

Strateški cilj CIPE-ove globalne inicijative o korozivnom kapitalu je unapređenje lokalnih inicijativa koje se bave izazovima koji nastaju zbog priliva korozivnog kapitala. Strategija za postizanje ovog cilja je angažovanje više lokalnih učesnika u dizajniranju i implementaciji projekata u određenim državama, koji utiču na određene propuste u upravljanju, jačaju vladavinu zakona, razvijaju demokratske mjere zaštite, kako bi tržišta i demokratije postale otpornije i gradile jednake uslove za sve investitore i preduzeća, bez obzira na to odakle isti dolaze. Ovo će doprinijeti ukupnom programskom cilju osnaživanja privatnog sektora da unaprijedi demokratske i tržišno orijentisane principe i institucije, uz dodatni prostor za civilno društvo, i jednakim pristupom ekonomskim i javnim mogućnostima rukovođenja za sve.

Projekt „Praćenje tokova korozivnog kapitala“ ima dva glavna cilja: 1) jačanje uloge inicijativa vođenih od strane privatnog sektora koje unapređuju lokalna rješenja za ekonomske izazove i probleme upravljanja; i 2) poboljšanje upravljanja zasnovano na liberalno-demokratskim i tržišno orijentisanim principima i institucijama u autoritarnim zemljama i demokratijama u nastajanju.

Ti će se ciljevi postići: a) mobilizacijom koalicija privatnog sektora i civilnog društva radi angažovanja vlada, unapređenja reforme javnih politika i izgradnje konsenzusa na kolektivnoj i kredibilnoj osnovi; b) kroz poboljšani pristup vjerodostojnim/kredibilnim informacijama o pitanjima koja se tiču privatnog sektora, civilnog društva i šire javnosti, uključujući pitanja korupcije; c) kroz sastanke javnog i privatnog dijaloga, radionice, okrugle stolove i druge događaje organizovane u okviru inicijativa vođenih od strane privatnog sektora uz učešće državnih službenika; i d) kroz razvoj i objavljivanje „bijelih knjiga“, izvještaja, alata i drugih materijala koji obuhvataju i analiziraju pristupe suzbijanju korupcije i jačaju marginalizovano stanovništvo.

8. O CCI i CIPE

O CCI

Centri civilnih inicijativa (CCI) prepoznati su kao jedna od najuticajnijih organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini (BiH). Misija CCI-a je omogućiti građanima BiH da ostvare svoje interese i povećaju svoj utjecaj u procesu donošenja odluka. Od svog osnivanja, CCI je doprinjeo jačanju svijesti pojedinaca i grupa građana, kako bi omogućili efikasniju saradnju sa svojim izabranim predstavnicima. Pored toga, CCI radi na jačanju odgovornosti vlasti prema građanima i provodi kampanje usmjerene na promjenu zakona i politika u skladu sa potrebama građana, demokratskim principima i standardima Europske unije. CCI djeluje širom BiH i ima 6 kancelarija/ureda - u Tuzli, Banja Luci, Sarajevu, Doboju, Mostaru i Bijeljini. CCI ima registrovanih oko 600 aktivista, koji direktno podržavaju rad CCI-ja. CCI je sarađivao sa CIPE-om na temama vanjsko-ekonomskog uticaja i korozivnog kapitala u BiH od 2018. godine.

O CIPE

Centar za međunarodno privatno poduzetništvo (CIPE) podružnica je Privredne komore SAD-a, organizovana i djeluje isključivo u dobrotvorne i obrazovne svrhe u smislu Odredbe 501 (c) (3) Američkog zakona o prihodima. Osnovan je kao odgovor na Demokratsku inicijativu, čiji su ciljevi ugrađeni u program „Razvoj privatnih preduzeća“ naveden u Odredbi 503 (e) (2) akta o Nacionalnoj zadužbini za demokratiju (NED) (P.L. 98 164). Kreiran je da unaprijedi razvoj otvorenog tržišta i sistema privatnih preduzeća u inostranstvu i podstakne rast nezavisnih poslovnih institucija u stranim zemljama.

Ovu publikaciju su izradili Centri civilnih inicijativa (CCI), smješteni u Tuzli, Bosna i Hercegovina, uz podršku Centar za međunarodno privatno poduzetništvo (CIPE) u Washington D.C. Dokument ne odražava mišljenja CIPE -a ili bilo kojeg od njegovih zaposlenih i CIPE nije odgovoran za tačnost bilo koje informacije sadržane u izvještaju.